

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-109-110

Кричун Юрій Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, адвокат
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
e-mail: uriykrichun@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9441-3003>

ВОЄННІ ТА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СПІВСТАВЛЕННЯ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ТА ЗАРУБІЖНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У дослідженні мова йде про понятійно-категоріальний апарат сфери кримінального права, що стосується військових і воєнних злочинів. Зазначається, що поняття воєнного злочину стало закріплене у правових міжнародних актах відносно нещодавно, а саме 1945 р. в Статуті Нюрнберзького трибуналу, але певні правила, що стосувалися недопущення за змістом воєнних злочинів існували ще з часів стародавніх рабовласницьких держав цивілізацій. Наводяться основні норми щодо воєнних злочинів у першому в сучасному розумінні кодифікованого акту про правила війни, становища жертв війни, правила ведення бойових дій, а саме Кодекс Лібера 1863 р. Акцентується увага на Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду 1998 р., де воєнні злочини окреслені як грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. а також 26 інших серйозних порушень законів і звичаїв війни, більшість з яких держави розглядають як злочини ще з часів Другої світової війни. Наводяться визначення воєнного злочину різними українськими дослідниками: М. Піддубною, В. Репецьким та В. Лисиком та ін. В статті вказано на нормативне закріплення і визначення в українському національному законодавстві військових кримінальних правопорушень, норми про воєнні злочини. Аналізується також зарубіжне національне законодавство Тайвані, США, Польщі щодо регулювання питання військових і воєнних злочинів. В підсумку наводяться основні відмінності між воєнними і військовими злочинами. Також підсумовано, що в демократичних ліберальних правових державах склалися різні підходи до регулювання правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час несення служби, тобто щодо військових злочинів. В англійському праві можна знайти використання термінів «military crime» (як військові злочини) та «war crime» (воєнний злочин). Покарання за військові злочини може бути визначене як у США, де існує окремий Кодекс, присвячений правопорушенням військовослужбовців армії США та Національної гвардії, де водночас існує своя військова юстиція.

Ключові слова: військовослужбовці, Женевські конвенції, Міжнародний Кримінальний Суд, Uniform Code of Military Justice, Criminal Code of the Armed Forces

Krychun Yu. WAR AND MILITARY CRIMES IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE: FEATURES AND RELATIONSHIP WITH INTERNATIONAL CRIMINAL LAW AND FOREIGN LEGISLATION

The study deals with the conceptual and categorical apparatus of the field of criminal law, which relates to military and war crimes. It is noted that the concept of a war crime became enshrined in international legal acts relatively recently, namely in 1945 in the Statute of the Nuremberg Tribunal, but certain rules related to the prevention of war crimes existed from the time of the ancient slave-owning states of civilizations. The main norms regarding war crimes in the first modern sense of the codified act on the rules of war, the status of war victims, the rules of hostilities, namely the Liber Code of 1863, are given. Attention is focused on the Rome Statute of the International Criminal Court of 1998, where war crimes are defined as gross violations of the Geneva Conventions of August 12, 1949, as well as 26 other serious violations of the laws and customs of war, most of which have been considered crimes by states since the Second World War. Definitions of war crimes by various Ukrainian researchers are given: M. Piddubna, V. Repetsky, V. Lysyk, and others. The article points to the normative consolidation and definition of military criminal offenses and norms on war crimes in the Ukrainian national legislation. The foreign national legislation of Taiwan, the USA, and Poland regarding the regulation of the issue of military and war crimes is also analyzed. In conclusion, the main differences between war crimes and war crimes are given. It is also summarized that in democratic liberal legal states, different approaches to the regulation of offenses committed by military personnel during their service, that is, regarding war crimes, have developed. In English-language law, you can find the use of the terms "military crime" (as war crimes) and "war crime" (war crime). Punishment for war crimes can be defined as in the United States, where there is a separate Code dedicated to the offenses of military personnel of the US Army and the National Guard, which at the same time has its own military justice system.

© Ю.А.Кричун, 2022

Key words: military personnel, Geneva Conventions, International Criminal Court, Uniform Code of Military Justice, Criminal Code of the Armed Forces.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, в яких опинилася Україна, на жаль, тема воєнних злочинів, військових злочинів внаслідок повномасштабної російської агресії на території України стала найбільш актуальною. В засобах масової інформації часто говорять про систематичне здійснення армією РФ воєнних злочинів, мова йде про Міжнародний військовий трибунал тощо. З позицій кримінального права необхідно детально наразі вивчати інститути військових та воєнних злочинів загалом, оскільки наукове обґрунтування та розробка певної правової проблематики в подальшому може сприяти кращому нормативному забезпеченню регулювання конкретних суспільних відносин.

Потребує наукового висвітлення відмінностей між військовим злочином та воєнним злочином, нормативного закріплення в національному та міжнародному праві цих понять, деякий досвід іноземних держав в питаннях правового забезпечення регулювання суспільних відносин у сфері таких злочинів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою воєнних та військових злочинів в кримінальному праві займаються такі дослідники: В. Боровенко, С. Загороднюк, Н. Зелінська, А. Картавцев, П. Репешко, М. Хавронюк та інші.

Метою статті є встановлення відмінностей між військовим та воєнним злочином, визначення особливостей закріплення понять воєнних та військових злочинів в міжнародних правових актах, українському та іноземному національному законодавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка проблематика, сфера наукового дослідження неможлива без і розпочинається з понятійно-категоріального апарату, оскільки щоб дослідити певне явище, висвітлити його особливості, спочатку необхідно зрозуміти його зміст, дослідити історію походження або зародження.

Поняття воєнного злочину стало закріплене у правових міжнародних актах відносно нещодавно, а саме 1945 р. в Статуті Нюрнберзького трибуналу, але певні правила, що стосувалися недопущення за змістом воєнних злочинів існували ще з часів рабовласницьких держав. Так, наприклад, в Законах Ману в Індії існували заборони убивати безпомічних ворожих воїнів і тих, хто здався, подібні правила встановлювалися в Стародавній Греції, про них згадував Сунь Цзи у Стародавньому Китаї. Важливим правовим актом в контексті заборони воєнних злочинів є Кодекс Лібера 1863 р. (це акт законодавства США, який ще має назву Інструкція для керування діючою армією Сполучених Штатів). Цей кодекс є зводом норм про правила війни і є першим сучасним кодифікованим актом, який регулював становище жертв війни, правила і методи її ведення. Наприклад, Кодекс вперше за рамки військової необхідності вивів повагу до культурних цінностей, про необхідність взяття під охорону лікарень тощо від знищення [4, с. 38]. Ст. 14 Кодексу вказувалося про військову необхідність, що полягає у здійсненні заходів, які необхідні для забезпечення завершення війни, і які є законними відповідно до сучасного права та звичаїв війни. Разом із тим, військова необхідність не допускала жорстокості, тобто заподіяння страждань заради страждання чи помсти, ані каліцтва чи поранення, за винятком бою, ані катування з метою вимагання зізнань. Не допускалося використання отруйних речовин або безпідставного винищення або спустошення певної території. Примітною є стаття 24 Кодексу, де вказано, що майже загальним правилом у далекі часи було і продовжує залишатися для варварських армій, що цивільна особа ворожої країни приречена на страждання від обмеження її прав, відсутності захисту, на розрив сімейних зв'язків [12]. Показово, що за багатьма ознаками за Кодексом 1863 р. російська армія підпадає під характеристику «варварської» (в оригіналі акту написано «barbarous armies»).

Термін «воєнний злочин» з'явився 1945 р. у ст. 6 Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, де зазначалося, що такими слід вважати порушення законів і звичаїв війни, що включають вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими, вбивство заручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю [10, с. 121]. Ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду 1998 р. воєнні злочини означають а) грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції, а також 26 інших серйозних порушень законів і звичаїв війни, більшість з яких держави розглядають як злочини ще з часів Другої світової війни [1]. Серед них: умисне вбивство; катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти; умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо; примушення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, до служби у збройних силах ворожої держави; умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд; незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі; взяття заручників (варто акцентувати увагу, що дії російської армії на території України й відповідно дії вищого керівництва Росії підпадають під кожен пункт Женевських конвенцій) [2;5;6;7].

В. Репецький та В. Лисик на основі міжнародних актів наводять власне визначення військового

злочину: «воєнним злочином вважається міжнародний злочин, що умисно чи з грубої необережності вчиняється комбатантом та прирівняними до них особами чи по відношенню до них цивільною особою під час збройного конфлікту і полягає у масовому і серйозному порушенні норм міжнародного гуманітарного права та посягає на підзахисних осіб, їх права чи найважливіші принципи міжнародного гуманітарного права» [10, с. 125]. М. Піддубна щодо визначення поняття зазначає: «воєнний злочин можна визначити як винне, суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що полягає в порушенні встановлених основними принципами міжнародного права *juscogens*, міжнародним гуманітарним правом правил ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру, злочинність яких визначена актами міжнародного кримінального права» [9, с. 101].

Якщо аналізувати українське законодавство, то у Кримінальному кодексі немає визначень військового або воєнного злочину, є поняття військового кримінального правопорушення у ст. 401 (XIX Розділу): «Військовими кримінальними правопорушеннями визнаються передбачені цим розділом кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів» [8]. Це визначення стосується, власне, військових, а не воєнних, злочинів. За змістом ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» Розділу XX Кримінального кодексу підходить до воєнних злочинів згідно міжнародних актів: Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій; ті самі діяння, поєднані з умисним вбивством [8].

В. Сніжна згідно XIX розділу Кримінального кодексу (ст. 402–433) виділяє 9 груп військових кримінальних правопорушень: 1. Проти порядку підлеглості та військової честі; 2. Проти проходження військової служби; 3. Проти порядку користування військовим майном та його збереження; 4. Проти порядку експлуатації військової техніки; 5. Проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб; 6. Проти встановленого порядку збереження військової таємниці; 7. Військові посадові кримінальні правопорушення; 8. Проти порядку несення служби на полі боя та в районі військових дій; 9. Кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями [11]. Воєнні злочини у згаданому Римському Статуті Міжнародного кримінального суду стоять поряд із такими злочинами, як геноцид, агресія, злочини проти людяності. Це є серйозним порушенням законів і звичаїв війни. Варто зауважити, що суттєвою відмінністю є те, що воєнні злочини можуть бути скоєні лише в умовах збройного конфлікту та пов'язані з ним, натомість військові кримінальні правопорушення можуть вчинятись як під час збройного конфлікту, так і під час проходження військової служби в мирний час [3]. Якщо військовий злочин регулюється переважно національним законодавством, то воєнний злочин також і міжнародними правовими актами, міжнародним гуманітарним правом. Ще однією відмінною рисою є суб'єкти злочину, військові злочини вчиняє військовозобов'язаний, а воєнний злочин стосується також високопосадовців, військового керівництва держави (вище політичне у особі президента, наприклад), й високопосадовців та військового керівництва має судити Міжнародний кримінальний суд, а військовозобов'язаний за скоєння військових злочинів національні судові установи [3].

Поняття та правове регулювання військових злочинів міститься й в законодавстві зарубіжних держав. Наприклад, існують окремі Кодекси про військові злочини, де метою такого кодексу ставиться підтримання порядку та дисципліни, поваги до Закону в Збройних силах, до поняття військового злочину відносять злочин проти боєздатності та боєготовності Збройних сил, порушення дисципліни під час несення військової служби [14].

В Тайвані діє «Criminal Code of the Armed Forces» («Кримінальний кодекс Збройних сил»), він розповсюджується на осіб, які знаходяться на військовій службі. Особливістю Кодексу є те, що його дія поширюється на період, коли президент оголошує війну згідно з положеннями про воєнний час, в регіонах, де оголошено воєнний стан. Особлива частина Кодексу містить розділи про правопорушення щодо вірності державі (повалення конституційного ладу, передача ворогові інформації та ін.); порушення військового обов'язку або служби (безпричинне розв'язування агресивної війни, що карається навіть смертною карою, це невиконання наказів); окремим розділом іде правопорушення військового обов'язку офіцерів [16].

У Сполучених Штатах Америки Законом про воєнні злочини 1996 р. (War crime act) були внесені зміни до розділу 18 Кодексу США, додавши нову главу 118, яка передбачає покарання за серйозні порушення Женевських конвенцій або будь-якого протоколу до них. Закон про військові злочини 1996 року передбачає покарання за серйозні порушення, як визначено в Женевських конвенціях, незалежно від місця вчинення злочину, за умови, що особа, яка вчинила злочин, або жертва злочину є членом збройних сил США або громадянином США. У 1997 році до закону були внесені зміни, які охоплюють, крім того, серйозні порушення «будь-якого протоколу [до Женевських конвенцій], учасником якого є Сполучені Штати» [15].

Також у США діє «Uniform Code of Military Justice» («Єдиний кодекс військової юстиції»), який встановлює систему військової юстиції, включаючи організацію та юрисдикцію військових трибуналів і

кримінальний процес. Він визначає правопорушення та покарання за військовим законодавством. На військовослужбовців США поширюються норми законів та підзаконних актів США тощо, а також діють спеціальні закони, розроблені для регулювання суспільних відносин у сфері діяльності саме військовослужбовців. «UCMJ» (так його в США скорочено називають) є федеральним законом, який був ухвалений Конгресом і поширюється на всіх військовослужбовців американської армії а також на військових Національної гвардії, на військовий резерв та на здобувачів військової академії. Акт, прийнятий 1951 р., він об'єднав та позбавив сили норми численних правових актів, оскільки до цього в різних родах військ або в Національній гвардії існували свої відповідні правові норми. Згідно закону, якщо військовослужбовець скоює правопорушення, де фігурують цивільні або міжнародні організації, військова юстиція може передати справу «цивільним» судам, але військовослужбовець може за окремими звинуваченнями перебувати як у «цивільному», так і у військовому судах. «UCMJ» має перелік правопорушень, які можуть вчинити військовослужбовці, наприклад, ст. 92 стосується невиконання наказу чи розпорядження, а ст. 129 стосується крадіжки зі зломом, водночас, задля того, щоб охопити усі злочини, що можуть бути вчинені військовослужбовцем, існує ст. 134, «The general article (Article 134)». Згідно неї дозволяється притягнення до відповідальності за правопорушення, які конкретно не деталізовані жодною іншою статтею Кодексу: «...усі заворушення та нехтування, що порушують порядок і дисципліну в збройних силах, будь-яка поведінка, що дискредитує збройні сили, а також злочини та правопорушення, за які не передбачена смертна кара, в яких можуть бути винними особи, які підпадають під дію цієї глави». Пункт 1 статті говорить про безпорядки і недбалість, «...на шкоду порядку і дисципліні в збройних силах»; пункт 2 передбачає «...поведінку, спрямовану на дискредитацію збройних сил». Пункт 3 стосується правопорушень, які порушують інші федеральні закони, що не караються смертною карою; згідно з цим пунктом, за будь-який такий злочин, передбачений федеральним законом, військовослужбовець може бути притягнутий до відповідальності за ст. 134 [17].

Якщо розглядати законодавчу систему наших сусідів, Польщі, тут норми про військові та воєнні злочини містяться у Кримінальному кодексі («Kodeks karny»). В Розділі XVI йде мова про воєнні злочини, злочини проти миру і людяності (Rozdział XVI. Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne). Ст. 117 передбачене покарання за розв'язування агресивної війни, за публічний заклик до початку загарбницької війни. Ст. 122 передбачає покарання якраз за воєнні злочини, а саме якщо під час військових дій хтось буде атакувати незахищені об'єкти, санітарну зону, демілітаризовану чи нейтральну зону або використовує інші засоби ведення війни, заборонені міжнародним правом, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на мінімальний строк 5 років або покарання у вигляді позбавлення волі на 25 років. § 2. Таке ж покарання підлягає кожному, хто під час війни застосовує засоби ведення війни, заборонені міжнародним правом. Ст. 123 § 1. Кожен, хто в порушення міжнародного права вчиняє вбивство 1) осіб, які здалися, склали зброю або не мали жодних засобів захисту, 2) поранених, хворих, осіб, які потерпіли корабельну аварію, медичного персоналу чи духовенства, 3) військовополонені; 4) цивільні особи на окупованій території, анексованій чи під час війни, або інші особи, які під час війни захищені міжнародним правом, підлягають покаранню у вигляді позбавлення волі на строк не менше 12 років, § 2. Той, хто, в порушення міжнародного права, завдає серйозної шкоди здоров'ю особам, зазначеним у § 1, піддає таких осіб тортурам, жорстокому чи нелюдському поводженню, робить їх навіть з їх згоди об'єктами пізнавальних експериментів, використовує їхню присутність для захисту певної місцевості чи об'єкта, чи збройних формуваль від бойових дій, або утримує таких осіб як заручників, карається позбавленням волі на строк не менше 5 років або позбавленням волі на строк 25 років. Стаття 124. § 1. Той, хто, порушуючи міжнародне право, змушує осіб, згаданих у статті 123 § 1, служити у ворожих збройних силах або примушує громадян ворожої сторони брати участь у воєнних діях, спрямованих проти їх власної країни [13].

Також, окрім загальної та особливої частини у Кримінальному кодексі Польщі є Військова частина, а саме розділи XXXVIII– XLIV, ці норми регулюють саме військові злочини (зазначаються злочини проти обов'язку несення військової служби, злочини проти засад військової дисципліни; злочини проти правил поведінки з підлеглими, злочини проти засад поводження зі зброєю та військовою технікою; злочини проти засад несення служби; злочини проти військового майна [13].

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми дійшли ряду висновків:

1. Військові та воєнні злочини мають фундаментальні та принципові відмінності. Воєнні злочини є серйозними порушеннями законів і звичаїв війни, такі злочини визначаються міжнародними правовими актами, конвенціями, міжнародним гуманітарним правом (депортація цивільного населення, вбивства військовополонених і цивільних, примусова мобілізація на окупованих територіях населення для служби у війську окупантів тощо). Натомість військові злочини, або військовими кримінальними правопорушеннями визнаються передбачені Кримінальним кодексом України кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Воєнні злочини вчиняються лише під час війни, в умовах збройного конфлікту), а військові злочини або військові кримінальні правопорушення можуть вчинятися у мирний час під час проходження служби військовослужбовцем. Ще однією відмінністю є те, що військові злочини регулюються національним законодавством, а воєнні злочини також міжнародними правовими актами, міжнародним гуманітарним

правом. Суб'єктами військових злочинів є лише військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, натомість суб'єктами воєнних злочинів можуть бути вище політичне та військове керівництво держави. До речі, вище політичне і військове керівництво підлягає за вчинення воєнних злочинів юрисдикції Міжнародного кримінального суду;

2. В демократичних ліберальних правових державах склалися різні підходи до регулювання правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час несення служби, тобто щодо військових злочинів. В англійському праві можна знайти використання термінів «military crime» (як військові злочини) та «war crime» (воєнний злочин). Покарання за військові злочини може бути визначене в Кримінальному кодексі, як в Україні або Польщі (де міститься окрема частина Кодексу, що присвячена військовим злочинам), або може, як у США, існувати окремий Кодекс, присвячений військовослужбовцям армії США та Національної гвардії, водночас тут існує своя військова юстиція. В Тайвані існує окремий кодекс, присвячений військовим злочинам, але діє він лише за умов збройного конфлікту, оголошення воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатівський М., Короткий Т. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. *Zmina*: веб-сайт. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voyenni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/>

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Міжнародний документ від 12.08.1949 995_153. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

3. Збройна І. Чим воєнні злочини відрізняються від військових. *Детектор медіа*: веб-сайт URL: <https://cs.detector.media/blogs/texts/184774/2022-03-15-chym-voienni-zlochyny-vidriznyayutsya-vid-viyskovykh/>

4. Коваль Д. О. Становлення міжнародно-правового захисту культурних цінностей у зв'язку з збройним конфліктом: від Віденського конгресу 1815 р. до Гаазьких конвенцій 1899 р. *Митна справа*. 2011. № 1(73). С. 35–42.

5. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях: Міжнародний документ від 12.08.1949 995_151. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

6. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: міжнародний документ від 12.08.1949 995_152. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

7. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Міжнародний документ від 12.08.1949 995_154. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

9. Піддубна М. В. Воєнні злочини в кримінальному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2016. Вип. 40 (2). С. 98–101. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40(2)_25)

10. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120-125.

11. Сніжна В. Що таке воєнний та військовий злочин. Відповідальність. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/209975_shcho-take-vonnyy-ta-vyskoviy-zlochyn-vidpovdalnst

12. Instructions for the Government of the Armies of the United States in the Field, Prepared by Francis Lieber, LL.D. and Revised by a Board of Officers (1 ed.). New York: D. Van Nostrand. 1863. URL: <https://archive.org/details/governarmies00unitrich/page/4/mode/2up>

13. Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

14. Military crimes code. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS: веб-сайт. URL: [https://ihl-databases.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/48fb8f8f91347651c125767000311e74/\\$FILE/Military%20Crimes%20Code.pdf](https://ihl-databases.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/48fb8f8f91347651c125767000311e74/$FILE/Military%20Crimes%20Code.pdf)

15. War Crimes, U.S. Code, Title 18, Chapter 118, 1996. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS: веб-сайт. URL: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=442BA359975B55A0C1256A460049A7F7&action=openDocument&xp_countrySelected=US&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state

16. Criminal Code of the Armed Forces: LAWS & REGULATIONS DATABASE OF THE REPUBLIC OF CHINA (TAIWAN): веб-сайт. URL: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=F0120001>

17. The Uniform Code of Military Justice (UCMJ). *Military.com*: веб-сайт. URL: <https://www.military.com/join-armed-forces/the-uniform-code-of-military-justice-ucmj.html>

REFERENCES:

1. Hnatovskyi, M., & Korotkyi T. (2022). Shcho take voienni zlochyny: vyznachennia, istoriia vynyknennia, zakony ta yurysdyktsiia. [What are war crimes: definition, history, laws and jurisdiction]. *Zmina*. Retrieved from: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voyenni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/> [in Ukrainian].

2. Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopolonenymy. (1949, August 12). [Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War]. *Mizhnarodnyi dokument 995_153*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text [in Ukrainian].
3. Zbroina, I. (2022). Chym voieni zlochyny vidrizniaiutsia vid viiskovykh. [How do war crimes differ from military crimes], *Detektor media*. Retrieved from: <https://cs.detektor.media/blogs/texts/184774/2022-03-15-chym-voieni-zlochyny-vidriznyayutsya-vid-viiskovykh/> [in Ukrainian].
4. Koval, D. O. (2011). Stanovlennia mizhnarodno-pravovoho zakhystu kulturnykh tsinnosti u zviazku z zbroinym konfliktom: vid Videnskoho konhresu 1815 r. do Haazkykh konventsii 1899 r. [Development of international legal protection of cultural values in connection with armed conflict: from the Vienna Congress of 1815 to the Hague Conventions of 1899]. *Mytna sprava. № 1(73)*. 35–42. [in Ukrainian].
5. Konventsiiia pro polipshennia doli poranenykh i khvorykh v diiuchykh armiiah. (1949, August 12). [Convention on the Improvement of the Fate of the Wounded and Sick in Active Armies]. *Mizhnarodnyi dokument 995_151*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text. [in Ukrainian].
6. Konventsiiia pro polipshennia doli poranenykh, khvorykh ta osib, yaki zaznaly korabelnoi avarii, zi skladu zbroinykh syl na mori. (1949, August 12). [Convention for the Amelioration of the Fate of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of the Armed Forces at Sea]. *Mizhnarodnyi dokument 995_152*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text [in Ukrainian].
7. Konventsiiia pro zakhyst tsyvilnoho naselennia pid chas viiny. (1949, August 12). [Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War]. *Mizhnarodnyi dokument 995_154*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. (2001, April 5). [Criminal codex of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 2341-III*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
9. Piddubna, M. V. (2016). Voienni zlochyny v kryminalnomu pravi Ukrainy. [War crimes in the criminal law of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. Vyp. 40 (2). 98–101. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40(2)_25) [in Ukrainian].
10. Repetskyi, V.M., & Lysyk V.M. (2009). Poniattia ta oznaky voiennykh zlochyniv. [Concepts and signs of war crimes]. *Almanakh mizhnarodnoho prava*. Vyp. 1. 120-125. [in Ukrainian].
11. Snizhna, V. (2022). Shcho take voiennyi ta viiskovy zlochyn. [What is war and war crime]. *Yurliha*. Retrieved from: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/209975_shcho-take-vonniy-ta-vyskoviy-zlochyn-vdpovdalnst [in Ukrainian].
12. Instructions for the Government of the Armies of the United States in the Field. (1863). Retrieved from: <https://archive.org/details/governarmies00unitrich/page/4/mode/2up> [In English].
13. Kodeks karny: Ustawa. (1997). Retrieved from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> [In Polish].
14. Military crimes code. (2005). *INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS*. Retrieved from: [https://ihl-databases.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/48fb8f8f91347651c125767000311e74/\\$FILE/Military%20Crimes%20Code.pdf](https://ihl-databases.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/48fb8f8f91347651c125767000311e74/$FILE/Military%20Crimes%20Code.pdf) [In English].
15. War Crimes United States of America (1996) *INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS*. Retrieved from: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=442BA359975B55A0C1256A460049A7F7&action=openDocument&xp_countrySelected=US&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state [In English].
16. Criminal Code of the Armed Forces. (1929). *LAWS & REGULATIONS DATABASE OF THE REPUBLIC OF CHINA (TAIWAN)*. Retrieved from: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=F0120001> [In English].
17. The Uniform Code of Military Justice (UCMJ). (2022). *Military.com*. Retrieved from: <https://www.military.com/join-armed-forces/the-uniform-code-of-military-justice-ucmj.html> [In English].

Стаття надійшла до редакції: 19.11.2022